

◀ ÚVODNÍK ▶

PRÁVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ V EU VČERA, DNES A ZÍTRA

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

otvíráte právě třetí číslo našeho časopisu za rok 2024. Česká republika si připomněla 1. května letošního roku 20 let vstupu do EU. Již dvacet let ovlivňuje i české právo životního prostředí systém evropského unijního práva. Tvrdí se, že zhruba ze 70 %. Ochrana životního prostředí jako společná politika EU je součástí primárního práva teprve od 1987, kdy byla Jednotným evropským aktem do Smlouvy o EHS vložena samostatná hlava VII (články 130r, 130s, 130t), která se stala právním základem politiky životního prostředí EHS (po přečíslování čl. 174–176 SES). Po Lisabonské dohodě přijaté v roce 2007 tvoří Smlouva o EU spolu se Smlouvou o fungování EU a Listina základních práv a svobod EU od roku 2009 základ platné právní úpravy ochrany životního prostředí v rámci systému primárního práva EU.

Stěžejním právním předpisem na úrovni primárního práva je především Smlouva o fungování EU (dále jen „SFEU“). Jako klíčová ustanovení SFEU pro oblast ochrany životního prostředí se jeví zejména čl. 11, vyjadřující princip integrace, dále čl. 13 (zajištění dobrých životních podmínek zvířat) a především čl. 191–193 (Hlava XX – společná politika životního prostředí). Tato ustanovení se vztahují na ochranu životního prostředí bezprostředně. Souvisejícími politikami jsou však nepochybně i společná zemědělská a rybářská politika, společná obchodní politika či společná energetická politika. Ty však primárně neupravují ochranu životního prostředí, ale pouze se jí dotýkají zprostředkovaně. Podle čl. 191 odst. 1 SoFEU přispívá politika Unie v oblasti životního prostředí k sledování následujících cílů:

- zachování, ochraně a zlepšování kvality životního prostředí,
- ochraně lidského zdraví,
- uvážlivému a racionálnímu využívání přírodních zdrojů a
- podpoře opatření na mezinárodní úrovni určených k řešení regionálních a celosvětových problémů životního prostředí, a zejména opatřením kvůli změně klimatu.

EU je v současné době signatářem velké řady mezinárodních úmluv týkajících se ochrany životního prostředí včetně změny klimatu, ať již multilaterálních globálních úmluv či regionálních úmluv, dohod a protokolů k rámcovým úmluvám. Všechny tyto prameny patří mezi tzv. smíšené úmluvy, vzhledem ke sdílené

pravomoci unie a členských států. Příkladem významné úmluvy horizontálního charakteru je Aarhuská úmluva EHK OSN o přístupu k informacím, účasti veřejnosti a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí z roku 1998 (úmluvu podepsalo ES dne 17. února 2005 rozhodnutím Rady č. 2005/370/ES). Většina mezinárodních úmluv je však z oblasti vertikální, tedy složkové úpravy. Zde EU přistoupila k více než čtyřem desítkám mezinárodních úmluv, jak z oblasti ochrany jednotlivých složek životního prostředí, tak z oblasti regulace nakládání se zvláštními zdroji ohrožování životního prostředí a lidského zdraví.

Některé mezinárodní globální úmluvy EU implementovala do vnitroujního sekundárního práva již řadu let před přistoupením k úmluvě. Příkladem je Washingtonská úmluva o regulaci mezinárodního obchodu s ohroženými druhy, tzv. CITES (1973). Zatímco oficiálně přistoupila EU k Washingtonské úmluvě až 8. 6. 2015 (Rozhodnutí Rady EU 2015/451), v rovině sekundárního práva implementovala úmluvu do společného evropského komunitárního práva již od roku 1984 (nařízení EHS č. 3626/82, v současné době však platí nové nařízení č. 338/97/EHS).

EU je v současné době členem také mezinárodních dohod a úmluv zaměřených na jednotlivé regiony Evropy (například Rozhodnutí 96/191/ES – uzavření Úmluvy o ochraně Alp (Alpská úmluva) jménem Společenství nebo Rozhodnutí 2000/706/ES o uzavření Úmluvy o ochraně Rýna jménem Společenství) a dokonce i na některé regiony na jiném kontinentu (Rozhodnutí 81/691/EHS o uzavření Úmluvy o zachování živých mořských zdrojů v Antarktidě).

V letošním roce byly přijaty Evropským Parlamentem a Radou mimo jiné dva nové sekundární předpisy unijního práva v oblasti ochrany životního prostředí, které můžeme s jistotou nadsázkou označit za klíčové pro budoucí rozvoj oboru práva životního prostředí. Při jejich transpozici, resp. adaptaci pak jistě půjde o nelehké vyjednávání mezi jednotlivými ministerskými resorty, zejména ministerstvy spravedlnosti, zemědělství, místního rozvoje a pochopitelně životního prostředí.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1203 ze dne 11. dubna 2024 o trestněprávní ochraně životního prostředí a o nahrazení směrnic 2008/99/ES a 2009/123/ES je od letoška novým právním předpisem v oblasti evropského práva životního prostředí. Tato směrnice stanoví minimální pravidla týkající se vymezení trestných činů a sankcí za účelem účinnější ochrany životního prostředí a opatření k předcházení trestné činnosti v oblasti životního prostředí a boji proti ní, a k účinnému prosazování právních předpisů Unie v oblasti životního prostředí.

Po patnácti letech se tedy mění právní úprava trestní odpovědnosti v oblasti ochrany životního prostředí, neboť nová směrnice EU 2024/1203 ruší dosavadní směrnici 2008/99/ES. Ta byla transponována do českého trestního zákoníku

(č. 40/2009 Sb.) zákonem č. 330/2011 Sb. Seznam trestných činů proti životnímu prostředí ve směrnici 2008/99/ES byl nyní revidován, byly doplněny další trestné činy založené na nejzávažnějších porušeních právních předpisů Unie v oblasti životního prostředí. Měly by být též posíleny sankce s cílem zvýšit jejich odrazující účinek, jakož i účinnost odhalování, vyšetřování a stíhání trestných činů proti životnímu prostředí a rozhodování o nich. Před námi je tak příprava velké novely trestního zákoníku, protože nová směrnice musí být transponována v řádné transpoziční lhůtě. Podle čl. 28 směrnice 2024/1203 členské státy uvedou v účinnost právní a správní předpisy nezbytné pro dosažení souladu s touto směrnicí do 21. května 2026. Velkou novinkou pro české trestní právo bude jistě požadavek směrnice na zavedení trestů odnětí svobody s příslušnou horní hranicí trestní sazby, které tato směrnice stanoví za trestné činy spáchané pachatelem proti jednotlivým složkám životního prostředí. Směrnice dokonce hovoří o tzv. doplňkových sankcích nebo opatřeních, které by mohly zahrnovat povinnost obnovit stav životního prostředí, pokud je škoda vratná, a požadavek na náhradu škody, pokud je škoda nevratná nebo pokud pachatel není schopen tuto obnovu provést.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2024/1991 ze dne 24. června 2024 o obnově přírody a o změně nařízení (EU) 2022/869 bylo přijato s cílem zmírnit změnu klimatu a dopady přírodních katastrof. Pomůže EU plnit její mezinárodní závazky v oblasti životního prostředí a obnovit evropskou přírodu. Naplňuje závazek definovaný ve Strategii EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030, aby šla Evropa příkladem v zastavení úbytku biologické rozmanitosti a v obnově přírody.

Přijetí nařízení je vyústěním dlouhodobé snahy na globální i evropské úrovni v oblasti ochrany biodiverzity, péče o krajinu a zmírňování dopadů změny klimatu. Nařízení o obnově přírody, tzv. Nature Restoration Law, definuje cíle obnovy u jednotlivých typů ekosystémů. Ty se týkají obnovy stavu přírodních stanovišť, podpory volně tekoucích řek, městské zeleně a urbánních ekosystémů, zlepšení stavu populací opylovačů a obnovy zemědělských a lesních ekosystémů. Zastřešujícím cílem nařízení o obnově přírody je zavedení opatření směřujících k obnově na 20 procentech pevninských a mořských oblastí do roku 2030 (prioritně pak přírodní stanoviště podle směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích), a u všech ekosystémů, které potřebují obnovu do roku 2050. Podle Evropské komise je v současnosti 80 procent všech přírodních stanovišť a 70 procent půdy na území EU ve špatném stavu. Podle nařízení musí členské státy dopředu plánovat a Komisi pravidelně předkládat tzv. národní plány na obnovu přírody, v nichž bude uvedeno, jak dané cíle splní. Musí také monitorovat svůj pokrok a podávat o něm zprávy, a to na základě celounijních ukazatelů biologické rozmanitosti.

Výsledný text nařízení (EU) 2024/1991 je ovšem bohužel jen kompromisem mezi veřejným zájmem na ochraně životního prostředí a lobistickými zájmy různých hospodářských subjektů, zejména z oblasti zemědělství. Do textu se přitom během vyjednávání dostala řada výjimek či „nouzová brzda“, která ve výjimečných případech zastaví platnost některých opatření. Vyjednávání bylo silně ovlivněno předvolební atmosférou, když ochrana životního prostředí ustoupila volebním zájmům a ambicím politických stran a hnutí před volbami do Evropského parlamentu. Dokonce na poslední chvíli na jaře 2024 nemuselo být nařízení přijato vůbec. Bývá zvykem v unijním legislativním procesu, že pokud je nějaký legislativní text dohodnut po Trialogu, bývá konečné schvalování již jen formalitou. V případě nařízení o obnově přírody tomu tak nebylo. Mimochodem, základní cíl nařízení o obnově přírody (zavedení opatření směřujících k obnově na 20 procentech pevninských a mořských oblastí do roku 2030), je ústupkem oproti závazkům přijatým v kanadském Montrealu v roce 2022. Připomínám, že dne 19. 12. 2022 odsouhlasili v Montrealu na 15. konferenci smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti zástupci 188 smluvních stran (z celkových 196 členských stran) tzv. Global Biodiversity Framework – Dohoda o globálním rámci pro biologickou rozmanitost. Jedná se o hlavní globální strategii v oblasti biodiverzity do roku 2030. I členské státy EU se v dohodě zavázaly k tzv. Plánu 30:30:30 (do roku 2030 zvýšit podíl zvláště chráněných přírodních území na Zemi na 30 % a obnovit 30 % poškozených přírodních ekosystémů).

Obsah původního návrhu nařízení jsem popsal např. v článku „Návrh nařízení EU o právním rámci pro obnovu přírody v Evropě“ in *Ochrana přírody*, č. 4/2022, s. 18–21. Aktuální informace o schváleném kompromisním znění lze doporučit např. na <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2024/06/17/nature-restoration-law-council-gives-final-green-light/>

V listopadu letošního roku se také jednotlivé politické subjekty v EU dohodly na ustanovení nové evropské Komise na funkční období 2024–2029, pod vedením staronové předsedkyně paní Ursuly von der Leyen. Komisařem pro životní prostředí, odolnost vodních zdrojů a udržitelné oběhové hospodářství bude tentokrát žena, právnička, švédská občanka paní Jessica Roswall. Komisařem pro klimatickou politiku zůstává nizozemský občan pan Wopke Hoekstra. Komisařem pro rybolov a oceány bude kyperský občan pan Costas Kadis, který je mimochodem odborníkem z oblasti ochrany biodiverzity.

A o čem si můžete přečíst v aktuálním čísle našeho časopisu?

Profesor Wojciech Radecki analyzuje modely trestní odpovědnosti podle polského zákona o ochraně přírody. Vojtěch Stejskal představuje novou směrnici (EU) 2024/1203 ze dne 11. dubna 2024 o ochraně životního prostředí prostřednictvím

trestního práva. Vít Halamíček se věnuje vybraným tématům z oblasti životního prostředí z pohledu soukromého práva. Následují dva příspěvky z pohledu mezinárodního práva veřejného. Dominik Andreska analyzuje princip spravedlivého využívání v mezinárodním vodním právu, jeho vývoj a vztah k ochraně mezinárodních vodních toků. Petr Vidlák rozebírá právní úpravu těžby na mořském dně mimo národní jurisdikci. Vojtěch Vomáčka se zamýšlí nad rozsudkem Evropského soudu pro lidská práva *Friedrich a ostatní proti Polsku* (2024). Věcně se případ týká zásahu polské pohraniční stráže proti aktivistům Greenpeace a novinářům během environmentálního protestu v gdaňském přístavu v září 2019. Jedná se o případ, který představuje významný precedens v oblasti ochrany lidských práv v kontextu svobody a bezpečnosti osob podle článku 5 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a který zároveň doplňuje *environmentální* judikaturu ESLP k č. 10 Úmluvy. Přinášíme také aktuální zprávu o rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, který 26. 11. 2024 zamítl kasační stížnost ve věci první české klimatické žaloby. Není to radostné čtení.

Vojtěch Stejskal

Editorial

EU ENVIRONMENTAL LAW YESTERDAY, TODAY AND TOMORROW

Dear readers,

You are holding the new issue of our magazine (No. 3/2024). This May marks the 20th anniversary of the Czech Republic's accession to the EU. For twenty years now, Czech environmental law has been influenced by the system of European Union law. It is said that about 70% of it. Environmental protection as a common EU policy has been part of primary law only since 1987, when the Single European Act inserted a separate Title VII (Articles 130r, 130s, 130t) into the EEC Treaty, which became the legal basis for EEC environmental policy. Following the Lisbon Agreement adopted in 2007, the EU Treaty, together with the Treaty on the Functioning of the EU and the EU Charter of Fundamental Rights and Freedoms, has formed the basis of the current environmental legislation in the EU's primary law system since 2009.

In particular, the Treaty on the Functioning of the EU (TFEU) is the key legislation at the level of primary law. The key provisions of the TFEU in the field of environmental protection appear to be in particular Article 11, expressing the principle of integration, Article 13 (ensuring animal welfare) and in particular Articles 191–193 (Title XX – Common Environmental Policy). These provisions relate directly to environmental protection. However, the common agricultural and fisheries policy, the common trade policy and the common energy policy are also undoubtedly related policies. However, these do not primarily regulate environmental protection but only touch on it indirectly.

According to Article 191(1) TFEU, the Union's environmental policy shall contribute to the pursuit of the following objectives:

- preserving, protecting and improving the quality of the environment,
- the protection of human health,
- the prudent and rational use of natural resources; and
- the promotion of measures at international level to address regional and global environmental problems, and in particular to combat climate change.

The EU is currently a signatory to a large number of international conventions relating to environmental protection, whether multilateral global conventions or regional conventions, agreements and protocols to framework conventions.

This year the European Parliament and the Council adopted, among other things, two new secondary provisions of EU environmental law, which can be described with some exaggeration as key to the future development of the

field of environmental law. Their transposition or adaptation will certainly be a difficult negotiation between the various ministerial ministries, particularly the ministries of justice, agriculture, local development and, of course, the environment.

Directive (EU) 2024/1203 of the European Parliament and of the Council of 11 April 2024 on the criminal protection of the environment and replacing Directives 2008/99/EC and 2009/123/EC is new legislation in the field of European environmental law as of this year. This Directive lays down minimum rules on the definition of criminal offences and penalties in order to protect the environment more effectively and to take measures to prevent and combat environmental crime and to effectively enforce Union environmental legislation.

Regulation (EU) 2024/1991 of the European Parliament and of the Council of 24 June 2024 on nature restoration and amending Regulation (EU) 2022/869 was adopted to mitigate climate change and the impacts of natural disasters. It will help the EU meet its international environmental commitments and restore European nature. It delivers on the commitment defined in the EU Biodiversity Strategy 2030 for Europe to lead by example in halting biodiversity loss and restoring nature.

The main section of our magazine, 'Science Topics,' contains the following articles:

Professor Wojciech Radecki introduces readers of models of the penal liability according to the Polish Nature Protection Law. Vojtěch Stejskal describes the new Directive (EU) 2024/1203 of 11 April 2024 on the protection of the environment through criminal law. Vít Halamíček focuses on selected environmental topics from a private law perspective. This is followed by two contributions on public international law. Dominika Andreska introduces the principle of equitable utilization in international water law, its development and its relation to the protection of international watercourses. Petr Vidlák describes the legal regulation of seabed mining beyond national jurisdiction.

Further, hopefully interesting reading can be found again in the regular sections devoted to new laws, peer reviewed books and, of course, in the sections mapping court case law (European Court of Human Rights, Supreme Administrative Court of Czech Republic).

Vojtěch Stejskal
Editor-in-chief